

สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร

ชาดกับงานอนุรักษ์

นางสุภาภรณ์ สายประสิทธิ์ นายช่างศิลปกรรมอาวุโส : ข้อมูล
นางสาวกัญทิมา สัมมาวุฒธิ นายช่างศิลปกรรม : เรียบเรียง

ชาดกับงานอนุรักษ์

การทำพื้นชาดในงานอนุรักษ์ศิลปกรรม เป็นขั้นตอนการปฏิบัติงานลักษณะหนึ่งของงานช่างลงรักปิดทองประดับกระจก และช่างประณีตศิลป์แขนงอื่น ได้แก่ ช่างลายรดน้ำ ช่างประดับมุก เป็นต้น การทำพื้นชาดมีอยู่ด้วยกันหลายวิธี และใช้วัสดุหลากหลายที่สุดแล้วแต่ละช่างจะมีวิธีแบบไหนในการปฏิบัติงาน แต่วัสดุที่จะต้องใช้เหมือนกันทุกช่าง คือ **“ชาดสีแดง”** ที่มีลักษณะเป็นผงหรือเป็นก้อน

ตัวอย่างการใช้ชาดในการอนุรักษ์พระที่นั่งปาฏิหาริย์ทัศไนย

เตรียมพื้นงานโดยยาพื้นด้วยรักสมุกจนทั่วผิวงานที่กำหนดไว้ให้เป็นพื้นชาด
เมื่อแห้งสนิทดีแล้วขัดพื้นให้เรียบ ช่างสามารถยาผิวซ้ำถ้าปรากฏว่ายังมีร่องหรือรูอยู่และทำจนผิวเรียบดี

การผสมยางรักกับชาต นำผงชาต ๑ ส่วน รักจีน ๑ ส่วน ใส่ลงในโถรงบดยาผสมน้ำมันสนแท้ (turpentine) ๑ ใน ๑๐ ของผงชาตแล้วบดให้เป็นเนื้อเดียวกัน ตักยางรักผสมชาตที่เข้ากันดีแล้ว ใส่ลงภาชนะที่เป็นกระเบื้อง นำไปตากแดดเพื่อไม่ให้ผิวหน้ายางรักผสมชาตแห้งเป็นแผ่นฟิล์ม

ทายางรักผสมชาดลงบนพื้นงานทิ้งให้แห้งสนิทประมาณ ๒ - ๓ วัน ตรวจสอบว่าแห้งดีแล้วทาช้ำประมาณ ๒ - ๓ รอบ จนผิวงานเป็นสีชาดแดงสนิท

คุณลักษณะของวัสดุที่นำมาปฏิบัติงาน

“ชาด” คือ วัสดุสีแดงเป็นสีจากธรรมชาติ ซึ่งผลการวิเคราะห์ทางเคมีพบว่าชาดเป็นโปรทซัลไฟด์ คือ สีฝุ่นที่มีลักษณะเป็นผงเป็นก้อนสีแดงสด ชาดที่ช่างเขียนไทยนิยมใช้มี ดังนี้

ชาดอ้ายม้าย เป็นชาดที่ส่งมาจากประเทศจีนมีคุณภาพดีใช้ทำยาและเขียนลายยันต์

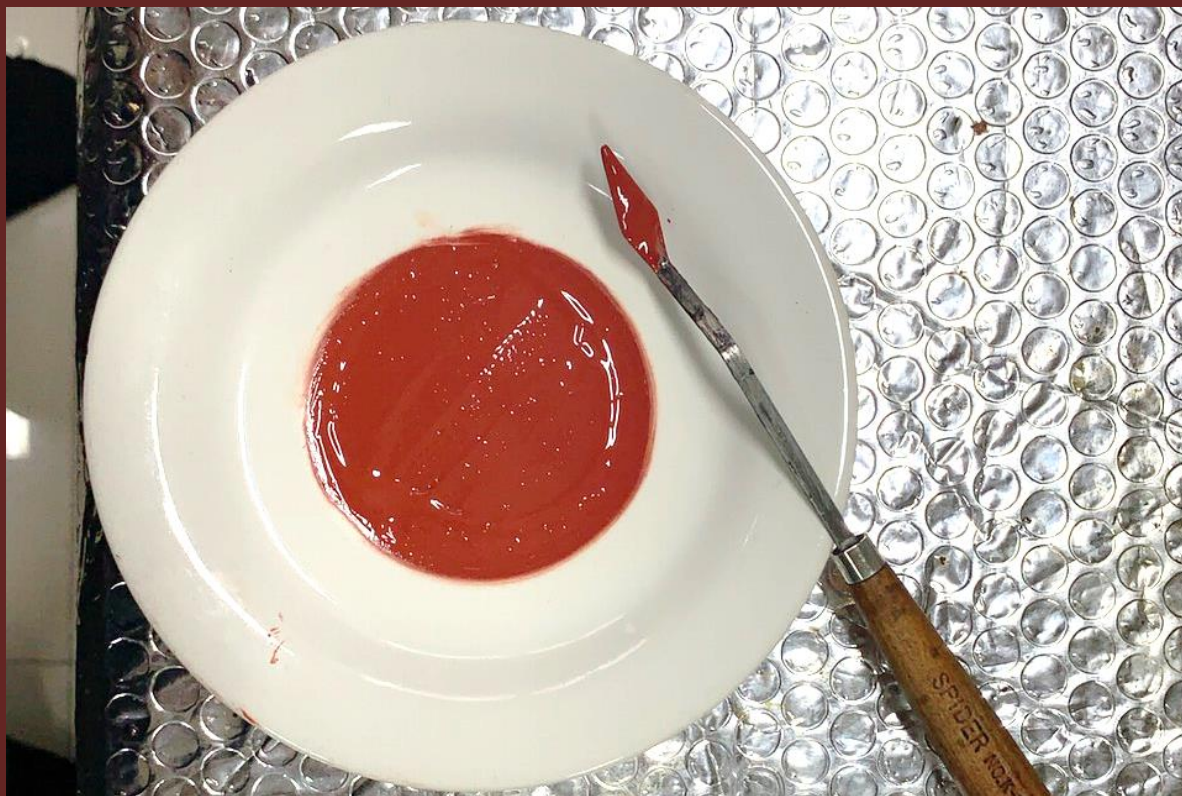
ชาดหรรณ คือ ชาดสีแดงเสนเป็นชาดที่ผสมปรอท และกำมะถัน ใช้ทาเพื่อให้เนื้อทองติดแน่น

ชาดลิ้นจี่ เป็นชาดเนื้อละเอียด ทำมาจากแมลงอินจือบแห้งนำมาบดเป็นสีแดง สตรีในอดีตใช้เป็นสีทาปาก สำหรับช่างเวลาใช้ต้องเอาสำลีชุบน้ำซับกั้กระดาษลิ้นจี่ เมื่อบีบออกจะได้สีแดงสดใช้เขียนเส้นฮ่อในงานจิตรกรรมและหัวโขน

รักจีน คือ รักที่นำเข้ามาจากประเทศจีน เมื่อกรีดจากต้นใหม่ ๆ มีสีชุ่นออกสีน้ำตาล ปล่อยทิ้งไว้จะเป็นสีน้ำตาลไหม้หรือสีดำ แต่ถ้านำมาตากแดดและตีกลับไปกลับมาบนแผ่นไม้ กระดานหรือแผ่นกระจก ยางรักจะมีลักษณะใสขึ้นเป็นสีน้ำตาลอ่อนแสงสามารถผ่านได้

เมื่อนำรักจีน (ทำให้สีใสแล้ว) มาผสมกับผงชาจะได้สีแดงชาที่สดใกล้เคียงกับงานโบราณมาก หรือนำรักจีน มาผสมกับสีชอล์กที่บดละเอียดแล้ว ก็จะได้พื้นรักสีต่าง ๆ ที่สดใสมากกว่าการผสมกับยางรักใหญ่ของไทย งานรักผสมชาตินี้เหมาะกับงานที่ใช้กับภาชนะภายในอาคารมากกว่างานภายนอก เพราะรักจีนไม่ทนกับแสงแดด แต่ทนกับกรดและสารเคมี

สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร